

Fakamatala ki he ngaahi tui fakalotu kalasi kehekehe.

Ko Nu'usila, ko e fonua 'oku lahi fau e ngaahi tui faka e lotu, pea to e 'ilonga lelei foki mo e ki'i tokolahi si'i 'oku 'ikai kenau kau ki ha lotu pe siasi'. 'Oku fakautuutu 'a e kalasi kehekehe 'o e lotu, pea 'oku hoko ia ko ha me'a 'ilonga 'i he nofo 'a e kakai.'

'I he fakamo'oni ko ia 'o e Talite 'o Waitangi 'i he 1840, na'e fakamahino ai 'e Kovana Hobson, 'i ha 'ane tali ki ha fehu'i mei a Pisope Pompallier mei he siasi Katolika, 'aki ha'ane pehē, "ko e ngaahi tui fakalotu 'o e 'Ingilani, 'o e Uesiliana, 'o e Loma, pea pehē foki mo e 'ulungaanga fakafonua 'a e Maui, ke malu'i tatau kinautolu." 'Oku hanga 'ehe fo'i tefito'i makatu'unga ko eni 'o fa'u ha faingamālie ke toe fakamahino ai 'a e kalasi kehekehe 'oe ngaahi tui 'i Nu'usila.

Na'e kau 'a e tui Faka Kalisitiane, pea 'oku ne kei hokohoko ai pe, ke fa'u tu'unga 'ihe fakalakalaka 'o Nu'usila 'aia 'oku ha mai 'i he ngaahi to'onga fakaefonua, tokāteline, tui, ngaahi feitu'u ako pea mo e ngaahi me'a 'oku faka-mahu'inga 'ehe tokotaha.

Ko e kakai hiki fo'ou mai koē ki he fonua ni, 'oku kalasi kehekehe ma'u pe 'a e ngaahi tui mo e tokāteline fakalotu', ka koe toki 'ilonga lelei mai pe 'eni ki mui ni mai, 'a e tupulaki 'a e ni'ihi 'o 'enau ngaahi komiuniti mo 'enau ngaahi tui faka tokāteline, 'o tupunga eni mei he kau hiki fonua mai mei 'Esia, 'Afilika pea mo e ngaahi fonua 'Alepeā mo 'Isite lotoloto'. 'Oku hoko e ngaahi komiuniti ko eni ko ha ngaahi fa'ifa'itaki'anga lelei 'i he sosaieti'. Pea 'oku 'uhinga ai 'emau fakatokanga'i 'a e totonu ki he tui fakatokāteline fakaelotu pea mo e ngaahi fatongia 'o e ngaahi komiuniti ko eni'.

Ko e ngaahi talite fakavaha'a pule'anga, 'aia 'oku kau ai e Universal Declaration of Human Rights pea moe International Covenant on Civil and Political Rights, 'oku nau pou pou ki he totonu ke tau'ataina 'o e tui fakaelotu pea mo e tokāteline – 'a e totonu ke te ma'u ha'ate tokāteline, 'a e totonu ke liliu 'e ha taha ha'ane tui fakaelotu pe tokāteline; 'a e totonu ke fakahā pe faka fotunga ha tui fakalotu pe tokāteline ha taha; pea 'oku 'iai pe moe totonu e tokotaha ke ne ta'e ma'u ha tui fakalotu pe tokāteline. Ko e ngaahi totonu koeni' 'oku fakahā mai 'i he ngaahi kupu'i lao koia 'o e New Zealand Bill of Rights Act pea mo e Human Rights Act. 'Aia ko e totonu koia ki ha tui fakalotu ha taha, 'oku tau'ataina pea 'ikai ke uesia ai 'enau ngaahi totonu faka e tangata .

Koe ngaahi lea pe fakamatala ko eni', 'oku ne faka'esia mai 'a e mahino koia 'a e lahi 'a e mala'e kehekehe 'o e tui fakalotu 'i he ngaahi komiuniti, pea mo 'enau fengāue'aki mo fetu'utaki 'i he melino, pehē foki kihe pule'anga pea mo e ngaahi kulupu kehe 'i he sosaieti.

1. Ko e Siteiti (pe Vāhenga) pea mo e Tui Fakalotu

'Oku fai e ngāue 'ae Vāhenga mo e taumu'a kene tauhi pe tokanga'i 'a e ngaahi komiuniti tui fakalotu ko eni', pea mo kinautolu 'oku 'ikai ha 'anau tui fakalotu, ke na tatau tofu pe 'i he lao. 'Oku 'ikai ha lotu pe siasi faka 'ofisiale 'o Nu'usila ni.

2. Ko e totonu ki he Tui Fakalotu

'Oku pou pou 'i e Nu'usila ni 'a e totonu ki he tau'ataina 'o e lotu pea mo e tui faka tokāteline pea mo e totonu ke tau'ataina mei ha filifili manako 'o tu'unga 'iha tui faka lotu pe ko ha toe fa'ahinga tokāteline.'

3. Ko e totonu ki he nofo malu.

Ko e ngaahi komiuniti faka lotu pea mo 'enau kau memipa, 'oku 'iai 'enau totonu ke malu mo hao 'enau nofo.

4. Ko e totonu ki he Tau'ataina 'o e fakahā fakakaukau.

Ko e totonu ki he fakahā fakakaukau pea mo e tau'ataina 'o e mitia' 'oku mahu'inga ki he nofo faka temokalati, ka, 'oku totonu ke fai 'aki 'a e tokanga.

5. Faka'ilonga'i pea mo e Nofo'anga.

'Oku totonu ke to'o ha ngaahi sitepu fe'unga 'i he 'ātakai faka ako pea mo ngāue, pea mo hono fua pe tiliva 'o e ngaahi sevesi faka pule'anga kene faka 'ilonga'i pea mo lava 'o fakahoko 'a e ngaahi tui fakalotu kehekehe mo hono ngaahi nofo faka tokāteline.

6. 'Oku totonu ke ako'i 'ehe ngaahi ako, ke ma'u ha mahino 'o e ngaahi tui fakalotu kehekehe pea mo e ngaahi tukufakaholo fakalaumālie, 'iha to'onga, tene lava ai ke fakahā mai ai 'a e kehekehe 'o 'enau komiuniti faka lūkufua pe a mo taautaha foki'.

7. Fetōkehekehe'aki 'o e ngaahi Tui Fakalotu.

'E hoko pe foki ha tipeiti'i mo ha ta'e lototaha fekau'aki mo e ngaahi tui fakalotu mo tokateline, ka kuopau ke fai pe 'iha tu'unga 'oku hoa mo taau pea mo e lao, pea mo hao foki mei ha ke pe fakatu'utamaki.

8. Ngāue Feuouongataha pea mo hono Mahino'i.

'Oku 'iai e fatongia 'a e Puleanga pea mo e ngaahi komiuniti tui fakalotu kehekehe ko eni', ke nau langa hake pea mo tauhi ma'u 'a e ngaahi vā fēngau'aki ko 'eni 'iate kinautolu, pea mo tu'uaki mo fakalotolahi'i atu 'a e fe faka'apa'apa 'aki mo e ma'u e mahino.

Ko e siteitimeni pe fakamatala ko eni 'i he Ngaahi Tui fakalotu kehekehe ko eni, ko e poloseki ia 'o e Te Ngira , 'aia ko e polokalama mei he New Zealand Diversity Action Programme. Na'e teueu'i e fakamatala ko eni 'ehe polokalama ako ki he tui fakalotu 'o e 'Univesiti Vikatolia, pea na'e 'i ai 'enau kulupu fale'i mei he ngaahi komiuniti ko eni pea mo e kau faka fofonga mei he Totonu 'a e Tangata, pea na'e fai 'a e ngaahi faka'eke'eke mo talanoa mo e kakai fakalūkufua, 'aia , na'e fakahoko 'ehe komisiona ki he Totonu 'a e Tangata.

Ko e fakamatala ko eni na'e tu'uaki atu ia 'ehe National Interfaith Forum 'i Hamilton 'i Fepueli 'o e 2007, ke hoko ko ha 'isiu ke talaifale ai 'a e kakai fakalūkufua 'oku fakaafe'i atu ha ngaahi kulupu pe kautaha ke fakahā mai ha'a mou fakakaukau ki he fakamatala ko eni', mo ha toe fakalahi ke fai ha sio kiai 'i he kaha'u ki ha toe fakaikiiki, 'a'ahi mai ki he

www.hrc.co.nz/religiousdiversity.

Kapau 'oku ke fiema'u keke ma'u 'a e la'i tohi nusipepa 'a e New Zealand Diversity action Programme, koe Te Korowai Whakapono, 'aia 'oku ma'u he mahina kotoa pe, kataki 'o 'imeili mai ki he nzdiversity@hrc.co.nz

'Oku fakalotolahi atu ki he ngaahi Komiuniti Tui fakalotu kehekehe ke mou kau mai ki he polokalama Diversity Action ko eni'. Ki ha toe fakaikiiki pea mo ha la'i foomu lesisita, 'a'ahi mai ki he www.hrc.co.nz/religiousdiversity.

Fetu'utaki

PO Box 6751, Wellesley Street

Auckland 1141, New Zealand

Tel: ++ 64 9 309 0874 **Toll free:** 0800 496 877

Fax: ++ 64 9 377 3593 **TTY number:** 0800 150 111

'Imeili: infoline@hrc.co.nz **Uepisaiti:** www.hrc.co.nz

'Oku 'iai e sevesi fakatonulea 'oku lava ke ma'u kapau teke fiema'u.